

Nadriznanost

|| N. Raos*

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada
Ksaverska cesta 2, p.p. 291
10 001 Zagreb

Sjećam se jedne priče iz čitanke, tamo negdje krajem pedesetih godina, kada je zdravstveno prosvjećivanje naroda bilo u punom jeku. Dakle, razboli se dijete, a baka s njime do babe vračare. “Wool of bat, and tongue of dog, adder’s fork, and blind-worm’s sting, lizard’s leg, and howlet’s wing...” No to su već šekspirijanska pretjerivanja: za djecu je bilo dosta reći da je to bio nekakav napitak (od žaba, paučine i šišmiša), koji je majka – kad je došla kući – bacila kroz prozor i dobrano izgrdila baku. Kad je dijete bolesno, treba ići doktoru, a ne babi vračari!

Zašto to pišem? Zato što živimo u drugome dobu. Danas više nema “nadriliječnika” – umjesto njih imamo “terapeute alternativne medicine”. Tko bi bacio njihove ljekarije kroz prozor ne bi se smatrao naprednim nego nazadnim. Nekoć se u tradicionalnom društvu, bez obzira na kojoj se tradiciji zasniva (poganskoj, katoličkoj, komunističkoj...), točno znalo što se smije a što ne smije činiti. Danas nije tako. Ljudi su slobodni, pa mogu činiti – dok se ne očešu o zakon – što ih je volja. Tako je i s prezentacijom znanosti.

Danas o znanosti piše svatko, i onaj tko zna i onaj tko ne zna. Čitam na mrežnim stranicama (Bug-online). Naš se astrofizičar i vrstan popularizator znanosti Dario Hrupec ljuti što se na nekoj tribini koju je i sam tri puta vodio (a i ja sam dvaput na njoj sudjelovao, jedanput kao voditelj) pojavio nekakav nadriznanstvenik da izlaže neku svoju teoriju koja nema veze s mozgom. Ljuti se toliko da ga po svemu sudeći više nećemo vidjeti na toj tribini. Baš kao što svećenik neće u oskrvnutoj crkvi vršiti službu Božju – dok je biskup posebnim obredom ponovno ne posveti. Svojedobno su naši nadobudni mladi kolege pokrenuli inicijativu da se zabrani emisija “Na rubu znanosti” – jer se i tamo mogu vidjeti svakojaki gosti. Ukratko: udri po babama vračarama!

No to se tako ne radi. Još nisam čuo da bi danas netko, pa i u najzabitijem selu, otišao lokalnoj vještici. Ako ti je liječnik dostupan, ako ga ne trebaš platiti (jer si zdravstveno osiguran), zašto bi se petljao s nekakvim babama i jeo žabe? Tako se rješavaju problemi. Mi se danas više ne vozimo kolima i konjima ne zato što je netko pisao peticije protiv konjskog izmeta, nego zato što je Benz izumio praktičan motor, a Ford uvođenjem proizvodnje na tekućoj vrpici učinio automobil dostupan svima. Ako je dijete bolesno, njegov će roditelj morati potražiti pomoć. Ako nema liječnika, potražiti će je kod babe vračare.

Tako je i s popularizacijom znanosti. Čudaka je uvijek bilo i uvijek će ih biti, kako u znanosti tako i svugdje drugdje. Takvi ljudi, na granici duševne bolesti žive na rubovima društva. Nitko ih ne vidi (ako neće), oni nikome ne smetaju, a na svoj način čine život sadržajnijim. U našim primorskim krajevima takvi ljudi (ridikuli, lere) skraćuju sumorne zimske mjesece, jer se o njihovim zgodama i doskočicama priča kroz naraštaje. No problem je kad takvi ljudi na – kao što rekoh – granici duševne bolesti dođu s rubova društva u njegovo središte. Nastupaju na tribinama, pišu knjige, pojavljuju se na televiziji, postaju “neshvaćeni geniji” i “borci protiv znanstvenog establišmenta”. Neukom možeš sve prodati.

Ali – najvažnije pitanje – tko je tome kriv? Nisu krivi čudaci, jer ljudi su onakvi kakvi jesu. Nisu krivi ni oni, neuki, koji ih podržavaju – jer svatko djeluje prema onome koliko zna. Krivi su upravo oni koji bi trebali podizati znanstvenu kulturu pučanstva, nastavnici i znanstvenici. Rade li oni svoj posao kako valja? Sumnjam.

Da bi se neki posao radio kako valja, treba ispuniti tri uvjeta. Prvi je da čovjek ima prirodnu sklonost, talent prema tom poslu. Drugi je uvjet da se učenjem upozna s teorijskim osnovama posla, a treći je da radom stekne iskustvo. Tako je i s popularizacijom znanosti. Malo je znanstvenika koji znaju nastupati u javnosti, a još manje onih koji znaju pisati. Dva su tome razloga. Prvi je što su znanstvenici introvertirani, a drugi što nemaju smisla za humanističke znanosti, pa stoga ni sklonosti prema pisanju. Naučiti pisati i prezentirati znanost (čak i na znanstvenom skupu) nemaju od koga. Gledam predavanja svojih kolega (čast iznimkama): to nije prezentacija, nego odgovaranje pred pločom, polaganje ispita.

Treći je faktor, dakako, iskustvo. No gdje ga mladi znanstvenik, upravo da hoće i zna popularizirati znanost, može steći? Evo, sada sam u mirovini pa sam odlučio sve svoje snage posvetiti tome poslu. No nema ga. Jedva da mogu raditi tri ili četiri dana mjesečno. I to nakon više od četrdeset godina iskustva u popularizaciji znanosti.

Istinu treba reći: našim se institucijama, od ministarstva do fakulteta i znanstvenih instituta, živo fućka za to što šira publika zna i misli o znanosti. Tu se i tamo pokrenu kakvi “otvoreni dani” (na čisto amaterskoj osnovi) tek toliko da se vidi kako i mi konja za trku imamo. A da se nađu ozbiljna sredstva kako bi ozbiljni ljudi mogli ozbiljno raditi svoj posao, o tome nema ni govora.

* Dr. sc. Nenad Raos
e-pošta: raos@imi.hr